Nr. 35. HAMICPE שנה ששית

המצפה

עתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים.

יוצא לאור בכל ערב שבת

מחיר החתימה על „המצפה" עם ההוספה הספרותית החדשית „רמת המצפה":

באוסטריא-אונגריא:

לשנה	7 — כתרים
לחצי שנה	3.50 „
לרבע	1.75 „

באשכנז:

לשנה	8.— כתרים

ביתר הארצות:

לשנה 9 כתרים — 9.50 פראנק.

על „המצפה" בלי ההוספה הספרותית אין לחתום.

אין הנחה מהמחיר.

מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים לפי גדל השטח

ברכת מז"ט 60 הלר. בראש הגליון שני כתרים.

גליון בודד 12 הלר.

המשנה מקומו עליו להודיענו מיד לא רק שם מקומו החדש, כ"א גם שם מקום בית הדאר הקודם.

קאנטא של פאסטשעק נומר 76.918

האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:

„HAMICPE"

Kraków.

(בחוץ לארץ להוסיף: Oesterreich.)

קראקא י' אלול פ' הצא תרס"ט. גליון לה. Kraków, 27 Sierpnia 1909

מטרות החברה לתקון הקרקע בא"י.

תחת עקת המחסור, המעיק על היהודים ברוסיא, ברומניא, בגליציא וכו' ונלהבים מרעיון חיים חדשים לאומיים בא"י, עולים בכל שנה אלפי יהודים מן הארצות האלה לפלשתינה, לבקש להם פה מנוחה. ומאות אלפי יהודים במזרח אירפה עומדים נכונים לנדוד ממקומות מגוריהם. רבים מהנודדים או מהנכונים לנדוד יש לכם רכוש קטן או בינוני. רובם מכשרים לעבודה ורוצים לעבוד והפצם עז, לשבת בא"י על אדמתם ולהתפרנס מעבודת האדמה.

ומדוע איפא, למרות רוב הרוצים לעבוד ולהעלות שמה גם הון, מתנהג ישוב הארץ ע"י יהודים בעצלתים? התבוננות ארוכה בפלשתינה הוכיחה, כי המעצורים האלה מעכבים ביחוד את התקדמות הישוב:

1. קשוי רכישת אחוזות קטנות. היהודי הרוצה לכונן לו מעמד בא"י בתור עובד אדמה הוא צריך שטח קרקע 200 עד 300 דונם. אבל לקנות אין מצויות רק אחוזות גדולות של של אלפי דונם.

2. הערבוביה שבחקי הקרקעות בטורקיא. קשה למהגר הבא מאירפה להבין את השאלות המשפטיים השייכות לקנין קרקע. הוא ירא פן יפסיד את כספו ולפעמים הוא נמנע מפני זה מקנות, אף שבאמת אין כל פחד, הקניה היא רק קשה ודורשת זמן וסבלנות, אבל אין שום הפסד.

3. העזובה הרבה של האדמה. האדמה, שעבדו בה הערבים במהרשתם הפשוטה הקדמונה, צריכה להכון שנים אחדות בעבודה חרישה, לעשותה מכשרה לאופני העבודה האירפית, בטרם תמסר לקוניה. קרקע שעלו בו שיחי זיזיפוס צריכים יעקרם, לסקל אבנים, להוביש אגמים וכל רטיבות, צריכים לבנות דרכים וגשרים. יהיר אינו יכול לעשות כל אלה בהונו הדל.

4. הישיבה הבודדה מחוץ למושבות. הקרקעות, הסמוכים לכפרים יהודים, לפעמים אינם מצויים לקנות או מהירם רב מכפי שוים. על כן מכרה היהודי לקנות קרקע הרחק ממושב היהודים ולא כל אחד רוצה לשבת בדד בין הנכרים באין מגין, ב"ם, בשר כשר. קרקע כזה יכול להקנות רק ע"י אגודת יהודים בעלי כח, שייראו הערבים מפניהם.

כל המעצורים האלה יוסרו אם יתחברו אנשים רבים, לקנות קרקע בשתפות ולהאחז עליו יחדו. אבל לא נקל להבר אנשים רבים, הבאים מארצות שונות, לצבור אחד ולמעשה אחד. ע"פ רוב יש לכל משפחה חפץ אחר וכל אחד סותר רצון חברו. ואם יבאו אגדות מוכנות לא"י, עוד המעצורים האלה עומדים לשטן להם:

5. הזמן הרב, שעליהם להמתין עד שיאחזו בקביעות. לפעמים תעבורנה שלש שנים עד כלות המו"מ ע"ד שטר מכירה, הכנת האדמה, בנין הדרכים והבארות, הבתים והרפתים וכו' והבעלים יוכלו לשבת על אדמתם ולעבדה. ובעת הזאת יפסידו לא רק ממון הרבה, כי אם גם השקם לעבודת האדמה. קצתם ימצאו עסקים אחרים, קצתם ישובו אל ארץ מולדתם ושאריתם יפרדו איש לעברו.

6. חסר ידיעה ונסיונות בעבודת האדמה. לפי שרוב העולים לא"י אינם בקיאים בטיב עבודת האדמה מיבן מאליו, כי בראשית התאהזם ישגו ויפסידו הרבה מהונם המצער בשגיאותיהם, ויש אשר יכשלו ויפלו בטעותם ולא יוסיפו לקום.

7. אפסות התקוה לפועלים. כל האמור עד כה נאמר על בעלי הון, המיסדים להם מעמד בקנין קרקע בכספם. ויותר מזה קשה לצעירים, העולים לא"י בלי הון, לעבוד בתור פועלים. יכול יכלה א"י לקלוט אל תוכה הרבה יותר מן הפועלים האלה, המר מועיל כ"כ בארץ, אלו היה אפשר להמציא להם מעט מעמד, לעמוד ברשות עצמם. עד כה אי אפשר לפועל לחשוך כסף ממשכרתו המצערה עד כדי לקנות לו קרקע ובית. על כן אין רבים רוצים לבא לעבוד רק על פת להם יבש. וגם מן העולים ישובו רבים לארצם.

להסיר את כל המכשולים האלה נוסדה „החברה לתקון הקרקע בא"י" (Palaetine Land Development Company Ltd.). סדר עבודתה כך הוא:

א) רכישת קרקע. הח' מחזיקה בא"י,

פיליטון.

ר' חנינא.

מאת ישעיה פוכס.

ר' חנינא מפרשדונה בא ביום 18 אוגוסט לעיר המחוז ז. לרגל מסחרו. הוא היה מלא יסורים ועגמת-נפש. האדון בלאגובסקי אינו רוצה להת לו את התביאה, אשר קנה מידו, אעפ"י שקבל את המחיר למפרע וקלא דלא פסיק, שהוא, האדון בלאגובסקי, יפשוט את הרגל לנושיו ולא עוד אלא שבעל הרחיים דורש ממנו, מר' חנינא, למסור לו את החטים, אשר מכר לו, בחזקה, ומאים עליו בקובלנא בבית-דין שלהם משום גרמא בנזקין, כי בינתים נתיקר השער ומחיר חטים עלה למעלה. אמת שלר' חנינא תהיה אותה התביעה בעצמה על האדון המוכר, אך סברא, שכל מעותיו מונחות על קרן הצבי ומה יועיל לו אף אם יזכה בדין.

שקוע בהמון מחשבות נוגות הולך ר' חנינא על המדרכה והנה עדת סטודנטים באו מאחריו עד אשר היה מוכרח לנטות הצדה ולפנות להם הדרך. שנים שנים הלכו, שורה ארוכה, כלם לבושים בגדי חג הם ומוריהם והדירקטור של הגימנזיום בראשם. בסקירה ראשונה הכיר ר' חנינא, שכל התלמידים האלה הם יהודים, ובראשו חלפה המחשבה: חבל! איו היו הללו לומדים כלם בישיבת שם ועבר, כמה גדילי הורה, כמה מורי הוראה כישראל היו לנו!... אך לאן הם הולכים? הוא שואל את אחד העיברים ומקבל תשובה: אל ביה-הכנסת, לשמוע את דרשת הרב, כי יום הולדת הקיסר היום.

בעירו פרשדונה עושים גם כן מדי שנה בשנה זכר לדבר כיום הזה. מכבדים את בית הכנסת ומרביצים את אבקו, מניחים שטיח שאול, שצבעו מטושטש, על הרצפה והולים יריעות על כתל הבמה מעל ארון הקדש, מפנים את הספסל הארוך ומביאים החתיו כסאית בשביל האדונים. אשתקד היה ר' חנינא גם כן באיתו מעמר. האדונים באו, הלא המה: ממלא מקום השופט וסופרו, סגן שר המחוז והאדון הנובה. המה ישבו על כסאותם, והרב עלה על הדוכן ודרש דרנש נפלא ופיו היה מפיק מרגליות. ר' חנינא זוכר אותו עוד היום כמעט כלו על פה. ב„היה מתפלל בשלומה של מלכות" החל, התפלפל ע"ד „נצוק חבור" והעלה כן להלכה, והביא את הדין של שעבודא דר' נתן, ארג את שלש אלה יחדו וכללם בהדי הדדי בחדא מחתא, והיוצא היה כפתור ופרח ושפתים יושק. בני ישראל מחוברים בדין נצוק חבור אל הסביבה שלהם ובדין שעבודא דר' נתן אל כל מלכות של חסד בכח הכתוב „אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת אלקים" והכל עלה יפה. באותה שעה היה ר' חנינא סוקר בבוז על האדונים היושבים דומם בעינים מובלטות, תמהים ומשתאים ואינם מבינים אפילו מלה אחת מדברי הרב הנמלצים, הוא, ר' חנינא, הרגיש את נכהו, וחש שמינית שבגאוה, ונהגה הנאה מרובה, שנברא יהודי, וחלקו בתורה ולא בין יושבי קרנות.

לשמיע דרשה יפה היה ר' חנינא להוט מאד. בביתו היו לו אמנם ספרי דרוש חדשים גם ישנים למכביר, ובשבת ויו"ט היה מעיין בהם, אך אינו דומה שמיעה לראיה, לא הרי קורא דרוש מתוך ספר כהרי שומע אותו יוצא בחתוך הדבור מפה לאזן. הנכהת הקול והורדתו, תנועה קלה של הגוף, נענוע כל שהוא ביד, גרנוד הריסים, מצמוץ העינים והעויה אחת של הפנים, מסבירים את הענין יותר מרף שלם של רפים, מכניסים את הדברים ללב וחורתים אותם כמו בצפרן שמיר. וזוהי הסבה, הטעם והנמוק האמתי של מאמרם ז"ל: „דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב".

ר' חנינא שבח את עסקיו והחליט ללכת גם בעיר הזאת, לשמוע את דרשת הרב. להגות בתורה הקדושה יומם ולילה הוא מצוה, ככתוב „והגית וכו'" ובזה נכלל גם לשמוע דברי חכמים יחידוהם. ומכיון

מומחים למשפטים ומומחים לעניני קרקעות ועל ידיהם היא מתגברה על המכשולים בקנית הקרקע. היא רוצה לקנות שדות גדולים מידי הערבים אם יזדמנו, ולטפל בהם שנים אחדות ביד פועלים יהודים תחת ידי מומחים, להכשירם לאחוזות, לבנות בהם דרכים ובארות ולמכרם אח"כ ליהודים.

ב) חלוקת קרקעות על חשבון עצמה. הח' עשתה לה למופת את סדר חלוקות הקרקעות בין אכרים במדינות פרוסיא המזרחיות ע"י החברות האשכנזיות והפולניות. „ועד ההתאחזות" האשכנזי לבדו קנה בעשרים שנה כארבע מיליון דונם קרקע בעד ש"ו מיליוני מארק מידי בעלי אחוזות גדולות ויסד שם י"ב אלף אחוזות קטנות של אכרים. אבל גם הפולנים, אע"פ שימצאו מכשולים בכל מקום מצד הפקידים הפרוסים, יסדו אלפי אחוזות חדשות בהון לא רב לפי ערך. דנסיונות שקנו החברות האלה, בראו הכמת התאחזות מכוונת לתכליתה, להקים עובדי אדמה אמיצי-לב ואמידים ומושבות רבות מכוננות בכל המכשירים לתועלת יושביהן ובאופנים נוחים ורצוים. הפיכת אחוזות גדולות לכפרי אכרים לא ביום אחד תעשה. בתחלה תכלכל הח' את האחוזה ע"י מומחה והוא מכין את עבודת החלוקה. מתקן את השדות כפי איכותם וטבעם, מזבלם, בונה דרכים, חופר תעלות ושוחות, מכנים צנורות לתוך האדמה, לספוג את הלבלוכית. אח"כ מחלקים את השדות לחלקים קטנים בני 10 עד 15 הקטר וקונה שדה כזה עם הבנינים צריך לתת דמי קדימה כשבעת אלפי מארק. הועד מושיב גם פועלים, שאין לכל אחד רק כמאתים מארק, אבר כזה משיג הקטר אחד או הקטר ומחצה, לבנין הבתים תעזור החברה בסוסים ובמכירת חמר הבנין בזול. בשיטה הזאת תפעל גם הח' P. L. D. C. גם היא רוצה לכלכל אחוזות גדולות בתחלה ע"י מומחה, להכשיר את האדמה לפני החלוקה בעזרת פועלים בכל צרכיה, בדרכים, בבארות, בתעלות להשקותה ובנטיעת אילנות ועצי פרי במקום המוכשר לזה. חלקת אכר תכיל 200 עד 250 דונם וגם חלקות פועלים תהיינה בנות 10 עד 20 דונם. ומלבד אלה תניח גם אחוזה גדולה בת אלף דונם, שתעמור תחת יד מומחה גדול, להיות למופת בסדר עבודתה לאכרים. כן נוהגים גם בפרוסיא.

ג) חלקית קרקעות על חשבון אחרים. החברה רוצה לחלק קרקעות גם על חשבון עצמה בשכר ראוי וגם על חשבון אחרים בשכר מועט. באופן הזה יהיה אפשר לבעלי הון באירפה, הרוצים לעשות עסקים בקרקעות בא"י, שמחירם יעלה מעלה מעלה, לקנות אדמה ולמסרה לחברה הזאת לכלכלה.

ד) קבלת כל עבודות האדמה. מלבד חלוקת האדמה לאכרים תעסוק הח' גם בכל עבודות האדמה, למשל הכשרת שדות לאחרים, נטיעת גנים בין לעצמה ובין לאחרים.

ה) חנוך פועלים והתאחזותם בארץ. על הקרקעות אשר חברתנו מכינה לחלקם באופן הנ"ל ועל אלה, שהיא מכלכלה על חשבונה ועל חשבון אחרים יהיה מקום לפועלים יהודים להתחנך תחת ידי מומחים ולרכוש להם ידיעת עבודת האדמה המודרנית. והח' תשקוד לחזק את חפצם בעבודה בתתה להם חלק ביבול האדמה ובפרי בהמתה, למען יחשכו להם בזה הון קטן. לאלה מן הפועלים, שכבר חשכו להם די כסף, לקנות להם הקנינים הנחוצים לאחוזה קטנה, שיש בהם רוח חיים ושאין בהם רוח חיים, תעזור הח' לרכוש אחוזה בתור חוכרים — או אולי ע"י יסוד אגודת חוכרים — וגם לקנות את הקרקע בתשלומי מניות. להשטה הזאת, להעמיד פועלים ברשות עצמם, יש תקוה יותר מאשר לנסיונות דומים לה, כי בשיטה הזאת יש אפשרות להח' לבחון את כשרון כל פועל ולהביא לעבודת הארמה רק אנשים בדוקים ומנוסים.

מצד אחר נבדלה השיטה הזאת בישוב הארץ מכל שיטות הפילנתרופיה, בהיות יסודה עסק פשוט ואין הח' נותנת לפועל דבר, אשר לא תקבל מחירו בעדו כמנהג סוחרים.

דרך אגב יש להזכיר, כי יק"א כבר השתמשה באופן דומה לזה להושבת פועלים על הקרקע באחוזת המושבה סגרה בגליל. תנאי העבודה שם ביחוד היו רעים מפני חסר המים, וזבורית הקרקע ורוע הדרכים וכמעט החלט לנטוש את המושבה הזאת, שאין לה תקוה; ובכל זאת התפתחה המושבה אחרי עמל שנים אחדות היטב ונסיון השיטה עלה יפה עד שהנהיגה יק"א אותה גם במושבת לילואר (ארגנטינה).

פעולת הח' עד כה. הח' P. L. D. C. כבר התחילה עבודתה בפלשתינה. היא חכרה מיד הנהגת ה„קרן הקימת לישראל" את אחוזתה בכנרת, המכילה 6500 דונם אדמה עדית וכוננה שם מושבה, אשר 40 פועלים עברים עוסקים שם והקרן הקימת נטלה בתור שכירות לצ"ט שנה מניות חברתנו.

הצורה המשפטית של החברה. „פלד"ץ" נרשמה בתור חברה אנגלית של מניות בהון יסודי של חמשים אלף ליטרא שטרלינג (מיליון וד' אלף כתרים), מניה של מיסדים היא בת חמשים ל"ש ומניה פשוטה בת ל"ש אחת. כל התנאים החיצונים בזמן החרות הטורקית טובים להחברה. וכן יהיה ביכלתה לא רק לשלם דיבידנדה יפה לבעלי המניות, כי-אם גם למלא תשוקת טובי בני עמנו, להושיב נשמות בארץ ישראל.

פרופ. דר. א. ווארבורג.
ראש הועד של ח' „פלד"ץ".

דרך אגב הננו מביעים תקותנו, כי כל חובבי הישוב החדש בא"י ובנין חרבותינו, אשר החרשלו עד כה בקנין מניות של חברתנו, לא ישמיטו עוד את הקנין. קנית קרקע והכנתו וחלוקתו הן העבודות החשובות אשר לנו בא"י, לכן חברה כחברתנו היא מוסד נחוץ מאד. גם מתנגדי מוסדנו זה כבר הודו כזה, לכן אין לעבור עליו עוד בשתיקה. — למנוע טעות עלינו להעיר כפירוש, כי פעולת חברתנו אינה מתחרה עם הבנק האגררי העתידה להוסד ואינה יתרה בעבורה. גם היא תעסוק בחלוקת קרקעות, אבל זמן יסודתה לא נקבע עוד ונזק רב יגיע לנו אם נמתין עד שתתחיל זו עבודתה, חלילה לנו להפסיד זמן, הוא הפסד מרובה, שאין להחזירו עוד. לכן על כל חברינו האמידים ועל כל יהודי, הרוצה באחרית טובה לעמו ולארצו, שלא ליעמוד מנגד, כי אם להשתתף במפעלנו בקנין מניות, והאנשים העומדים בראש תנועת הישוב בא"י יראו נא ויוכחו, כי זאת היא ראשית עבודתם.

ידיעות מפורטות תהן לשכת החברה בברלין Bleibtreust. 34/35 W. 15. מחיר מנית מיסדים 50 ל"ש (אלף וכ"ה מארק), מחיר מניה פשוטה ל"ש אחת 20.50 מארק), למכור מניות בתשלומי שעורים אין לנו רושת. בגליציא מוכר את המניות Dr. A. Korkis, Lwów Łyczakowska 45

א. ווארבורג, ראש הועד של „פלד"ץ".

ענינים מדינים.

האשכנזים והסלבים באוסטריא. המיניסטריום קבע מקרבו ועד, לבא בדברים עם מפלגות האשכנזים והטשכים בדבר פתיחת ועד המדינה בביהם, למצוא איזה פשר ביניהן. בידוע התעקשו האשכנזים בועד המדינה, לדרוש להוסיף שם עוד אשכנזי אחר בועד הפועל. ולפי שהטשכים מאנו למלא חפצם הפריעו

שמצוה באה לידו לא יוכל להחמיצנה, והוא נגרר אחרי ההולכים ובא לבית הכנסת.

דגל ענקי שחור וצהוב, צבע אוסטריא, היה תקוע באשנב הגג מבחוץ והתנפנף ברוח, ובבית שפוך על הכל ברק וזהר של חן. המנורות התלויות ממורטוה ומבריקות, נרות דולקים בהקנים כלם. ומפיצים אור בהה-ורידי כ„שרגא בטיהרא". פרחים מלאכותיים של ניר מרובקים על בדי הברזל, האוחזים את המנורות, מן וויהם עד הספון. על הרצפה מרבדים רבי הצבעים, והקירות מסביב לאלממור מקושטים בשטיחים יקרים מגוונים, ובתוך מתנוססה לראוה תמונת הקיסר כמו חי במסגרת זהב גדולה ורחבה, ומסביב לה זר פרחים ועלי דפנא. לכאורה היתה לו לר' חנינא תמונת הקיסר במקום הזה לא לרצון קצת. האין בזה משום אבק „פסל וכל תמונה" וכו'...? אך הוא מותיב לה והוא מפרק לה תוך כדי דבור: איתא בגמרא: „האי בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דהוה ביה אנדרטא (צלם דמות המלך) ועיילי רב ושמואל ומצלי התם ולא חיישי לחשדא" (ר"ה ב"ד).

לעמת זה התענג מאד למראה פני הנאספים. המחזה היה נאה ונהדר ומרהיב עין. אדונים רבים יושבים בבגדי שרד ובתוכם הכיר גם את שר המחוז ואת ראש בית דין הגליל בכבודו ובעצמו! איזו שרי צבא נאו, כוכבי כסף וזהב על צוארניהם ולאחד צוארון שכלו זהב. ותלמידי הגימנזיום בפסי זהב וכסף מבהיקים ותוכל להשבע באמונה, כי בני אדונים כלם, ומי מלל ליעקב, כי אלה יוצאי חלציו! ואיך הם יושבים כאן בדרך ארץ, מנומסים, רצינים ושותקים, יראת המקום, שבו הם נמצאים, על פניהם, בבית השלך הם, אין פוצה פה ומרכר, כלם מרגישים ויודעים לפני מי הם עומדים.

ר' חנינא נתקטן בעיני עצמו ונתבטל כעפרא דארעא. הוא הרגיש את זרותו בסביבה הזאת, והביט כה וכה למצא יהודים פשוטים בגילו, להיות אתם „בצותא חדא", ואחרי זמן מה מצא את מבוקשו. בקרן דרומית מזרחית בצרו להם מקום יהודים בעלי פאות וזקן מגודל. ר' חנינא נגש והתערב ביניהם והטה אזן לקול לחישותיהם. אך הס, הנה הרב עולה על הבימה.

את הרב הכיר ר' חנינא פנים אל פנים. לפני איזה זמן היה לו אצלו דין תורה, גם שמע על אדותיו כמה וכמה דברים נפלאים. הוא נולד לאבות אמידים אך לא מיוחסים. הנער היה עלוי ולמד אצל הרב וקבל ממנו הורמנא להוראה בהיותו בבן ארבע עשרה. באשר מת הרב ולא הניח בן ממלא מקומו הצליח אביו, שהיה תקיף בעיר ואהוב לשר המחוז, להושיבהו על כסא הרבנות. אחרי הרב הצעיר היו החסידים מרננים בעיר, אמרו עליו, כי הוא הציץ ונפגע, והא ראיה שהדירקטור של הגימנזיום יוצא ונכנס בביתו ומלמדהו חכמת יון. עברה עת מועטה והרב ישב לבחינה וקבל תעודת בוגרת מן שמנה מחלקות הגימנזיום בבת אחת. מי זה מפקפק בראש יהודי? מה הוא כל חכמתם נגד דף אחד של ש"ך, נגד ו„דוק" אחד שבמהרש"א! מה שצריכים מוחות הגוים המטומטמים ללמוד בשמונה שנים, די לו למוח יהודי ביניני שנתים, לטוב — שנה, לעלוי — חדש ימים, ואולי עוד פחות, ומה הפלא אם הרב מלומד יותר אפילו מן המלומדים שבהם? יותר יש להתפלא על יושר הגיונו ועל חריפותו ובקיאותו בש"ס ופוסקים. רק פעם אחת דן ר' חנינא לפניו בעניני חזקה וטענת בר מיצרא, ואף על פי שמתנגדו זכה בדין, ידע ר' חנינא, שהוציא דין אמת לאמתו. הרב כאשר ראיה שהנשפט הוא בר אורין הסביר לו את נקודת השקפתו והוכיח לו, כי את בעל דברו הצדק, והביא לו ראה מתשובה ישנה שבמהרי"ק, מעשה שהיה דומה לזה, ופסק דינו. אין נסתר מבקיאותו.

הנה הרב הולך. קומתו זקופה וחכמתו תאיר פניו. מצחו רחב וצדעיו מתארכים ושולחים לשונות עד חצי קרקדו. זקנו הארוך נותן לו הדרת פנים והוא הולך קוממיות ומניע את ראשו בברכה לכל יודעיו ומכיריו, הנאספים לשמוע את נאומו.

האשכנזים את העבודה בועד המדינה ובעבור זה מפריעים המשבים את עבודת הפרלמנט הבללי בווין. עתה רוצה הממשלה למצוא דרך לשלום ארעי בביהם עצמה וכאשר אך יצלח הדבר בידה תנסה לעשות שלום קבוע בין שני העמים בחקי קביעה הלשונות למקומותיהן.

סכסוך קרטה. אין עוד פחד מלחמה בטורקיא. ארבע הממלכות, המגינות על קרטה שלחו להגיד לממשלת טורקיא, כי הן מצוות אותה לשבת מריב ושלא תתגרה ברעה, כי במלחמה עם יון לא הרויח מאומה, הן לא תתנה אותה ללכוד מיון ומקרטה אף מדרך כף רגל. ממשלת טורקיא נכנעה מאד וכמעט התרפסה לפני ממשלת יון, אשר דברה אתה עד כה קשות. טורקיא החדשה תנחל הכנעה אחרי הכנעה. בבוסניא ובבולגריא השיגה עכ"פ כסף בעד הפקעת רשותה ובענין קרטה השיגה רק בושה. מי יוכל לדין עם התקיף ממנו? קרטה נשארה אי יוני לנצח.

צרת ספרד. מלחמת רוסיא ויפן נשנה עתה במהדורה שניה תחת הררי ריף במרוקה בין ספרד ויושבי מרוקה. ואמנם המלחמה הזאת היא תולדה נצחון היפנים נגד רוסיא ואזיא המזרחית, כי אז עברה הרנה בין כל העמים, הסובלים מהואה הכבוש של עמי אירפה, כי חרב עמי אירפה אינה עוד בבחינת „לא תשוב ריקם". על שדה הקטל במנדשור חללו היפנים את כבוד הגבורה המהוללה של בני המערב וכל העמים הנלחצים תחת ידם הקשה מרימים ראשם ומנסים לפרק עלם מעל צוארם. באספת אלגזירת, שדנו שם על חפץ צרפת לרשת את מרוקה ולעשותה קולוניה, כאלגיר וכטונים, שכבשו הצרפתים תחת ידם, הכריעו כל הממלכות הגדולות, כי מרוקה תשאר בחרותה בתור ממלכה בפני עצמה, רק למען יהיו הנוסעים לשם סחורה באפריקה בטוחים בחייהם ובהונם, נתנו רשות לצרפת ולספרד, להקים שם ביחד שוטרים בערי החוף. לספרד נתנו כעין משרת שומר, לשמור על הצרפתים, שלא יעשו שם כאדם העושה בשלו. וכאשר אך החלו הצרפתים להכון למשרתם החדשה התנפלו יושבי מרוקה על אנשי צרפת בקסבלנקה והרגום. עתה מוכרחה היתה צרפת לנקום נקמת חרפתה. לא קל היה הדבר לנקום דם האנשים האחרים. בדמי אלפי צרפתים אחרים כסתה צרפת את החרפה, שנחלה בתור שומרת מרוקה ושמחה גדולה שמחה כאשר גמרה את עבודתה הקשה. עתה פנו בני מרוקה, לעשות נקמה גם בספרדים שומריהם, אשר הזידו דרך אגב לבנות מסלת ברזל בין ההרים, לחפור שם ולהוציא ברזל. עתה הלכו הספרדים גם הם להציל חרפתם והם טועמים טעם רוסיא, שבקשה גם היא להיות אפיטרופסת על חינא וקוריא ודרך אגב בקשו עשירים רוסים אחדים לעשות שם הון. בארבעים אלף איש צבא כבר הוציאה ממשלת ספרד לשדה הקטל ואינה יכולה לעמוד בפני בני מרוקה הקנאים, המגינים על ארצם בגבורה נפלאה ומכים את חיל ספרד אחור וממשלת ספרד היא בצרה גדולה, בושה לפנות את העיר מלילה ולשוב הביתה.

על המצפה.

ראש המיניסטריום הרומני על שאלת היהודים.

ראש המיניסטריום הרומני יונל בראציאנו שוהה עתה בקרלסבד. סופר ה„נייע פרייע פרעססע" דבר עמו על ענינים פוליטיים והגיעו לדבר גם בשאלת היהודים. המיניסטר העיר: „הענין הזה הוא לנו לא שאלת הגזע ולא שאלת הדת, היא רק שאלה כלכלית, המתעוררה לדאבוננו בכל פעם, שאין הקציר עולה יפה. עתה שקטו הרוחות ויש תקוה גם לקציר יפה, וזה יפעל לטוב גם על הנפשות. אם יתפתחו היטב עבודת האדמה ויחס בעלי הקרקע זה לזה ואם תפריח חרשת הנפט ויוטב מצב האכרים תאבד שאלת היהודים מעט מעט את צורתה הנכחית. טובת היהודים דורשת, שהשאלה הזאת תשאר שאלה רומנית פנימית". מי זה יבין את דברי המיניסטר האלה, הנאמרים בזהירות גדולה? הרי זה כאומר: „כבס את אדרתי, אבל אל תרטיבנה". הקורא דבריו ירגיש, כי השאלה הזאת לא היתה נעימה לו וע"כ עמל לענות במלים כלליות, שאינן אומרות כלום ולדחות את השואל בקש. כפי הנראה נתבלבל המיניסטר מהשאלה הפתאומית ורק מעט מעט קבץ את מחשבותיו. כי ראשית דבריו היא מכת לחי להאמת, כחש בעובדות גלויות. באמת שאלת היהודים ברומניא היא שאלת הגזע והדת גמורה, זאת יודע היום כל מי שעבר פעם את גבול אוסטריא, זאת מצפצפות גם הצפרים על הגגות. סוד גלוי הוא, אשר ראש המיניסטריום בקש להעלימו בחוץ, כי צרות היהודים ברומניא הן פרי הרשעה והזדון וחלול האמת והצדק. האין מר בראציאנו יודע את חקי החמס הרומנים נגד היהודים? הנעלמה מעיניו שיטת הנכלים והעשק, אשר כל הפקידים משתמשים בה נגד אחינו? הנסתרו מעיניו כל חקי האון, אשר עשו רבבות יהודים, שנולדו ברומניא בגלל דתם, לעשוקי משפט, חסרי כל זכות אדם, כי ספר החקים עושה אותם ל„זרים" בארצם? האיננו מכיר את הכלל השולט בארצו התרבותית, כי כל מצב כלכלי ואזרחי תלוי שם באזרחיות האדם ובגלל חקי סדום, השוררים שם, רק שאיפת האויר אינה „זכות פוליטית"? רק הלקוי בסנורים אינו רואה, כי בארץ, אשר רבע מיליון יהודים יושבים שם אין אף יהודי אחד משמש במשרת הממשלה או העדים, אין אף נושא משא אחד בסמה"ב, או מטאטא הרחובות, כי כל אלה נחשבים לזכיות פוליטיות, שאין ליהודים חלק בהן. אבל אם באמת נעלמו ממנו כל אלה — דבר שאי אפשר — אין לסלוח לו, כי בתור דיפלומט ומנהיג המדינה שכח את הבריה הברלינית, אשר בסעיף 44 שלה עשתה את חרות רומניא תלויה בתנאי, שתתן גם ליהודים זכות אזרחים חפשים ובכל זמן שנמנעה רומניא בערמה מלקים את התנאי הזה בלי בושה, הרי שאלת היהודים ברומניא היא שאלת הגזע והדת, כי היא שנאת היהודים בהיותם שונים במולדתם וכדתם ולא יותר, ואם המיניסטר בראציאנו מכחש בזה עליו להביא ראיה מעובדות. ובכל זאת הזיד עוד המיניסטר לדרוש מאת היהודים ע"י העתון הוויני, שתשאר השאלה „שאלה רומנית פנימית", כלומר שלא יתאוננו בחוץ, לבל יגרמו ח"ו בושה לארץ מולדתם היקרה, לבל יחרה בם אף השליטים. זהו איום נורא נוסף על הרצח. זהו הזהרה של חוצפה שאין דוגמתה: קבלו את המכות ודומו, לבל תכפלנה מכותיכם!

ברנם.

פיליטון קטן.

אחד בפה ואחד בלב.

„בפרך" פירשו חז"ל: בפה רך, כלומר אחד בפה ואחד בלב. לא שדמו חז"ל, כי זהו באמת פשט הפסוק, אלא שבקשו לבטא דעתם על מרירות הגלות, להודיע מה היא הגרוע בכל יסורי הגולים בארצות נכר. הוא לדעתם החנופה לגולים מפני הנמוס ובתוך מעטפת החנופה צרור דבר מר, נכלי רשע מרשיע. את טעם „בפרך" זה אנו מרגישים היום בארצות הנאורות. בכל שנות המאות שעברו לא חנפו לנו כלל, דברו אתנו דברים ברורים: כלבים! זרים אתם ואין לכם חלק בתוכנו; רק אם רוצים אתם לחיות בארצנו יהיה זה בתנאי פלוני ופלוני ואת התנאים החליפו עשרה מונים או גם בטלו לפעמים את החוזה שעשו ולא רצו להחזיק יהודים בארצם בשום תנאי שבעולם. אבל בכל האופנים ידעו אבותינו היכן הם. בתקופה האחרונה, כאשר היתה מצות „ואהבתם את הגר" לדבר מובן מאליו, לאחד מדרכי הנמוס של אנשים נאורים, חדלו העמים לדבר אתנו קשות ולחוקק חקים מעיקים עלינו בפירוש. אבל אז קבלו העמים הנאורים את דרכי המצרים המשכילים. „הבה נתחכמה לו" ו„בפרך" נעשו לכללים קבועים בהתהלכותם עם היהודים. אב לכלם בשיטה הזאת הוא העם הרומני, הרוצה להיות גם הוא עם נאור בעל נמוס ואין מן הנמוס להצר ליהודים בפירוש, ע"כ חקק לו חקים קשים נגד „זרים". זהו בפה, אבל בלב יודע גם ילד, כי הכונה על היהודים.

העמים האחרים אינם יכולים לרמות את הבריות באופן גס כזה ומצאו תחבולות אחרות. נתנו ליהודים זכיות אזרחים גמורים בסבר פנים יפות, כאומר: משה, אחינו אתה ולא תוסיף לדאבה עוד, חטאנו, עוינו ופשענו לכם אנחנו ואבותינו, שבו בארץ וסחרוה ואכלו את חלב הארץ. זהו בפה־רך, אבל בלב היתה התחכמות שטן מרשיע: „לכו ונכחידם מגוי", לא „נשביתה מאנוש זכרם", אלא „לא יזכר שם ישראל עוד". כל הנוגע באיש יהודי ענוש יענש, אבל כלל האומה הוא הפקר כצפרי שמים, כל הנוגע בה לא יאשם, אדרבה תבא עליו ברכה. מה עשו? עשו עצמם כשוכחים לוח זכות הקיום גם לעם היהודי, בין העמים יושבי הממלכה לא חשבוהו ואת לשונו בזו בעיניו, הלא אין לך כלל לשון. את דתם לא יכלו לבטל, אבל הניחוה תלויה ועומדת. הכונה בכל אלה היתה, להכרית בשני דורות או שלשה את העם היהודי. ע"כ שקדו בהם בתחלה יותר מבתושבי הארץ העקרים, להכניסם אל בתי־הספר, להשכילם, להרגילם בתרבות האומה השלטת ובנמוסיהם. כן היה אפילו ברוסיא בימי אלכסנדר השני. וכאשר בא היהודי על שברו, לבקש איזו משרה, שהוא ראוי לה ע"פ השכלתו וכשרונו, רמזו לו: האינך יודע, כי הממלכה היא נוצרית ואין מן הנמוס ומן היושר, שיעמדו בראשה וישמשו בה בני דתות אחרות. רק את טובתך אנו דורשים, רק דבר קטן: רחץ וטהר. ואחרי שחנכו להצעיר הלז מנעוריו ברוח נכרים ונפשו כבר היתה בשבי בידי עם אחר ולא היה חסר עוד רק להתגבר על הרגילות, שאין לה טעם בעיניו, עשו אלפי צעירים מן הכשרונות המכחדים את הצעד הקטן, בטפות מים אחדות הטביעו את יתר רגשי התחברותם עם מולדתם וכך יצאו מסחננו מה שיצאו. אבדנו מבחר כחותינו „בנינו ובנותינו נתונים לעם אחר ועינינו רואות וכלות אליהם".

והיה כבר מעשה כמה פעמים, שצירים יהודים בבתי המחוקקים הקשו מאת המיניסטרים קושיא חזקה: הלא מעשיכם סותרים את החקים, אשר נשבעתם עליהם לשמרם, איך תוכלו לעבור על שבועתכם, הרי אתם משחיתים את רגש המוסר של כל העם, בהראותכם אותו, שאפשר להשבע על מנת לעבור על השבועה? אף פעם אחת לא טרחו המיניסטרים לתרץ את הקושיא הזאת; אבל השתיקה אומרת הרבה: לך צעק חי וקים! הזמינונו לדין לפני „ונתנה תקף"! אי אפשנו לקים

ר' חנינא היה נהנה ומתגאה באחת, הוא סוקר עליו באהבה וחום ושולח מבט של בטול היש על כל האדונים כאומר:

— ראו, זה הוא משלנו! עפר אתם תחת כפות רגליו! היש לכם, להבדיל, בן כמוהו? אך לא הקנקן הוא העקר, אלא מה שיש בו. חכו! מררתכם תתפקע מקנאה, כאשר יפתח את שפתיו ויראכם נפלאות. הוא יצליל בים התלמוד, ישחה בספרי וספרא, ישלח ארבות ידיו במדרש, יכה גלים בתנ"ך והעלה מרגליות ואבנים טובות מבריקות, ואתם תשבו כגלמים ולא תבינו אף מלה אחת. זאת הוא חכמתנו ובינתנו לעיני העמים!

הרב עלה הבמה והתחיל: Czcigodni Panowie!

עיני ר' חנינא נתבלטו ונתגדלו ולבו נתאבן. האם לא חלום רע מבעתהו! הוא עשה את אזנו כאפרכסת לשמוע דברי אלקים חיים, והוא פולנית מדבר! מריה דאברהם! פולנית כאן, בבית הכנסת, במקדש מעט וכנגד ארון הקדש! האם לא יפול הספון על כל הנאספים החטאים האלה בנפשותם!

— צלם בהיכל! — מחאו כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו של ר' חנינא, וסתם את אזניו בראשי אצבעותיו ונחפז לברוח.

שבועתנו ועשו לנו כטוב בעיניכם מי זה יכריחנו לענות על קושיה יהודים בזוים? אם לא טובים מעשינו בעיניכם, בחרו לכם ארץ אחרת, מי זה קשר אתכם בקנה של הבן!

אבל ככר היה מעשה, שנכרים ממתנגדי הממשלה, אם כלו כל התחבלות להפיל את המיניסטרים למדחפוה, השתמשו גם הם בקושיא הזאת והמיניסטרים היו מוכרחים אז להכנע ולרדת מעל כסאותם. מקרה כזה קרה עתה באשכנז. המיניסטר למלחמה האשכנזי פון איינעם נשאל מאת פרלמנטרי נכרי אחד ממתנגדיו: איך יתאימו מעשיך עם החקים? מדוע תמאן למנות אפיצירים יהודים למרות חוק שווי-הזכיות, אשר נשבעת עליו לקימו? לאשכנזי גרמני אמתי היה המיניסטר מוכרח לענות וענה בערמה: „מנוי פקידים אינו תלוי בדת ובמולדה, אלא רק בכשרון". זיהי דחיה בקש או מענה בפה. אבל בלב חשב המיניסטר וכל הפטריוטים הטובים עמו: איש עקש הוא זה, הרוצה לקפחני בהלכה, האינו יודע, כי כל מתן שווי-זכיות ליהודים היה מקח טעות! אנחנו דמינו, כי במשך שנים שלשה דורות לא תראה ולא תמצא אף נפש יהודיה אחת באשכנז, כי כלם ימירו דתם ויאבדו בקרבנו ועד עתה לא המירו דתם רק שני שלישים מהם, אבל שליש אחד עודנו קים וממנו עלינו למניע כל זכות וכבוד, בכדי שכניהם ישמעו כעם האשכנזי ויורם מכשול מדתנו ומכבודנו... אבל השואל ידע, כי לא יוכל המיניסטר לענות כן בפירוש והתעקש ושאל: האפשר הדבר, שזה שני דורות לא נמצא שום יהודי מוכשר להיות פקיד צבא? טענת המיניסטר נסתתמה, הלא נוצרי היה השואל, והיה מוכרח להתפטר וכל העם רננו אחריו. השר פון איינעם אבד משרתו, לפי שעבר על שבועתו. עד שבאה מסירת מודעה בעתון רשמי, שהקיסר תמים-דעים עם המיניסטר, כי... מנוי פקידים אינו תלוי בדת, אלא בכשרון — זהו בפה, אבל בלב אין זאת אומרת אלא: „תמים דעים עם המיניסטר, שאין למנות יהודי לפקיד צבא עד שימיר דתו". כי מי זה יאמין, שבאמת לא נמצא בששים רבוא יהודים אף אחד המוכשר להיות פקיד צבא וכי טפות מים אחרות יש בבחן להנחיל ליהודי את הכשרון הזה? אלו היה הדבר נוגע לאחרים היו נכלמים להתנצל בתירוץ מופרך, חסר-הגיון, כזה שאף תינוק ושיטה מכינים את אפסותו. אבל לעמת יהודים אין בושה וכי מה יוכלו עשות? אם אין ניחא להם ינסו לשנות את הדבר. וכי בעלילת-הדם יש הגיון? וכי יזיד איש בארץ של תרבות להעליל על אחרים ג"כ עלילה טפשית כזאת? אם יבא אדם לבי"ד בעלילה כזאת על אחרים יביטו עליו כבעל מטורף ויכלאוהו בבית המשוגעים. אבל לעמת חלשים וחסרי כח כיהודים אין בושה.

אחת היא נחמתני, כי יש לנו אחים לצרה. ישנם עוד חלשים במונו וגם עמהם נוהגים כך. מדינת קרטה מורדת זה יובל שנים בממשלת טורקיא ומוצאה משען לה בממלכות הנוצרים הגדולות. גם הפולנים מבקשים למרוד באשכנז וברוסיא הרודות בהם והסרבים בקשו למרוד באוסטריא והאירים באנגליא והקטולנים בספרד ואין שום ממלכה מעיזה להתערב בעניני חברתה הפנימים, חלילה וחס! ארדבה, אשכנז מחזקה ידי אוסטריא, להחזיק במדינת הסרביות ואת רוסיא להחזיק במדינות הפולניות ולהכביד אכפה עליהן ורק כשנוגע הדבר בממלכה שאינה נוצריה מהערבית כל הממלכות יכופות את טורקיא למשוך ידה מקרטה הנוצרית. לא בפה ולא בכתב הן אומרות כך. הן מדברות אליה בלשון דפלומטית ורק המשמעות כך היא, אחד בפה ואחד בלב. כאשר נסחפה בוסניא הסרבית לאוסטריא, פצו האנגלים והרוסים את פיהם וצוחו: שומו שמים, רציחה כזאת! מאין הזכות לאוסטריא לרדות בעם זר, הרוצה להתחבר ללאום אחד גדול? הנשמע כזאת! והאוסטרים לא התרגזו כלל, אלא ענו בנחת: כן כן, כבר נשמע כזאת, הרי אתם בעצמכם, הרוסים והאנגלים, רודים בעמים זרים, הרוסים בפולנים, בטרטרים, בלטים, בפינים וכו' והאנגלים באירים, במצרים, בהודים, בבורים וכו', מי שנתן לכם הרשות הזאת נתן גם לנו, כלומר הכלל, שהחזק בולע את החלש. גם טורקיא רוצה לענות כן את הממלכות אבל טורקיא היא ממלכה מחמרית יחידה באירפה ואין עוזר לה. גם אנו עם אחד בארץ ואין עוזר לנו. ע"כ מדברים אלינו „בפרך", אחד בפה ואחד בלב.

*

אפשר היה לקוות, כי אנחנו היהודים, היודעים את הטעם המר של אחד בפה ואחד בלב, לא ימצאו בתוכנו לעולם אנשים הנוהגים כן. ואוי ואבוי לנו, שאין הדבר כן. ישנם וישנם גם בקרבנו אנשים חטאים וחסרי מוסר כאלה, המדברים לאחיהם אחד בפה ואחד בלב, להינותם ולמצוא בזה תועלת לעצמם. כודאי תדמו, שהחטאים האלה הם פושעי ישראל, מתבוללים, המחקים תמיד רק מעשיהם המקולקלים של העמים. אוי ואבוי לנו, שאין הדבר כן. אלא דוקא אנשים המתימרים להיות שומרי תורה, אנשים הנלחמים בעושי מעשי זרים, אנשים המוסרים נפשם על ערקתא דמסאנא, אנשים המואסים אף בחכמת העמים ובהרבותם משום „ובחקותיהם לא תלכו", דוקא אנשים כאלה למדו אל דרך רעי הגוים, לדבר עם אחיהם היהודים אחד בפה ואחד בלב להועלת עצמם. ולא עוד אלא שהועלת עצמם זו היא דבר מועט, בצע נכזה, פרוטות נחשת בזויות ולאחיהם, לכלל האומה הישראלית, הם גורמים בחמס בצעם נזק עולמי, בכיה לדורות.

מי הוא זה ואי זה הוא? אתם שואלים. הנני ואגידה לכם: השנוררים הצדיקים באה"ק, הליסטים הקדושים, החיים מעמל אחיהם, הגוזלים פרוטות אחיהם העניים לעשות עשר בדם התמצית שלהם. הם מאבידים את בני ישראל בפה-רך. בחלקת לשונם הם אומרים: מצוה קדישה יש לנו ושמטה שמה ועלינו לקיימה וכי תאמר מה נאכל? ישראל רחמנים הם ויוסיפו לנו צדקה על צדקתם גם בשביל האכרים היושבים בנקיון שנים. זהו בפה. אבל בלב הם חושבים: קפת החלוקה תכפל ובזה יהיה שמן חלקנו, אנחנו נגנוב גם מכסף האכרים באות נפשנו ודרך אגב יבטל הישוב בזה, כי היהודים עובדי האדמה והסוחרים ובעלי החרשת יפלו ויאבדו הונם ויהיו אנוסים לברוח והארץ תשאה שממה והחלוקה תשוב לפרוח כבימים הראשונים הטובים. וכי נוכל אנחנו החיות הדורסות לגור בתוך ישוב מסודר? אין זה מקור חיינו, עלינו לשבת רק במדבר ולחיות מנבלות וטרפות כהנשר והפרס והעזניה. כן חושבים האנשים „היושבים לפני ה' להתפלל על כל ישראל". ונקלה עוד זאת בעיניהם והשליכו חרמם גם על האתרוגים ופרסמו בעתונים בחלקת לשון רמיה, כי לטובת הישוב החדש אין להשתמש באתרוגי א"י, כי רוב גני האתרוגים הם קנין הערבים ואם יקנו אתרוגים מא"י יעשירו הערבים עשר גדול ויוקירו את מחיר הקרקע או לא יחפצו למכרה כלל כן טוענים הפטריוטים המברכים בפיהם שבע פעמים ביום את השולטן יר"ה ואת העתומנים ומקללים את הציונים, הרוצים לרשת את הארץ. אבל רק בפה, בלבם הם אומרים כרשעי ישראל הקדמונים: „יארכו הימים ואבד כל חזון" (יחזקאל י"ב כ"ב). המחטט.

מכתבים מטרי המדינה.

טשרנוביץ. מאז החלו להתעסק פה בשאלת הקטסטרים התנשא רעש גדול בעתונינו. יש שדורשים אותה לגנאי; ויש שדורשים אותה לשבח. הללו, שדורשים אותה לגנאי אומרים, ששאלת הקטסטר ליהודים היא רק כעין שאלת „אימתי"? אתם היהודים, אימתי תשיבו אל המקום, אשר אתם שייכים שמה, כלומר לרפש ולטיט הגיטו? יהירים אתם יותר מדאי, אתם עליתם כבר עד המדרגה העליונה שבכלם החברה, ולפיכך מרמים אתם, שהנכם כבר ארוני הארץ, ושכחתם, שכל אותה המתנה, מתנת החפש, מידנו היא לכם ועליכם להודות לנו על הדבר... ואם לא עשיתם כן, הרי הוא סימן מובהק, שאינכם יודעים מוסר ודרך-ארץ, ועלינו להורות אתכם את הדרך, אשר תלכו בה. הא לך יהודי את הקטסטר הלאומי והדע וראית אח"כ, מי אני ומי אתה... אני הוא הארון ואתה העבד כקוץ בעיני. ועוד ועוד דברים כאלה... אבל יש דורשים אותה לשבח, השד איננו שחור כל כך, כאשר מציירים אותו... אם שאלת הקטסטר היא כאמת, כאשר אמרתם, רק שאלת „אימתי," ואם ה„אימתי" הזה היא רק שאלת הזמן, אזי מוטב שתהיה ה„אימתי" הזה עכשו מבעת אחרת, כי אז יבא הזמן ויטפח על פניכם ותוכחו לדעת, איך וכמה יהיה הקטסטר הלאומי גרוע יותר מאשר הוא כבר עכשו אצלנו. כן נלחמים אלו באלו, ואין איש שם על לבו, להביט על הדבר מנקודת האמת... האמת היא פה, כמו בכל מקום באמצע. האמת היא, שמעולם לא עלה על לב יהודי פה לדרוש תחלה את הקטסטר בשביל היהודים לבדם. אבל מכיון ששנוי הערכין בארצנו הביא אותנו לזה, לדרוש בכבד-ראש בשאלת הקטסטר בכלל, אי אפשר כמובן ג"כ עלינו לעבור על השאלה הזאת בשתיקה. אם השאלה הזו עלתה הפעם על הפרק לכל עמי ארצנו, אז גם עלינו לשאול עצמנו: „מי אנחנו ואנה אנחנו שייכים? הלנו אנחנו אם לזרים? בני דת משה, או יהודים פשוטו כמשמעו?" הרי לא יעלה היום על לב יהודי אמתי, שיכחש בגזעו ויתחפש ויאמר, שאיננו יהודי, כי אם אשכנזי או בן-עם-אחר. ועכשו א"כ ממה נפשך, אם יהודים אנחנו מרוע לא נדרוש, במקום שהכל דורשים גם אנו את הקטסטר הלאומי? — והמפחד אותנו בגיטו לא אמר כלום, כי יותר קשה, מאשר לנו היום אי-אפשר עוד להיות. האם היום אין העמים עושים מה שבכחם ואינם מבקשים תחבולות שונות, להמציא לנו את טעם הגיטו? נאנחים ונאנקים אנו כבר היום תחת עול הגיטו ומה אנו מרויחים בדבר? רק חרפה ומועקה, צרה ואנחה... יבא הגיטו בתור הקטסטר הלאומי, ואז נציל לכל הפחות את עצמותנו ואל יהיה הדבר הזה קל בעינינו... אפרים דפנר.

מכתב מטורקיא.

קושטא. (היהודים על האי קרטה) החכם-באשי בקאנעא, העיר הראשית בקרטה, ר' אברהם איבלאגון, נמצא עתה בעירנו. הוא מספר, כי בעירו ישנה קהלה יהודית בת ק"נ בתי אבות יהודים, החיים בשלום עם יושבי המקום, מחמדים ויונים. להם שני בתי-כנסת ובית-ספר אחד. שום מס הקהלה אין שם, אף לא מס הבשר, כי השו"ב נוטל שכר קטן ממלאכתו והוא זובח גם בשביל הנכרים. הרב ניטל שכרו מקפת הממשלה. חיי משפחתם טהורים מאד ואין ביניהם לעולם קטטה וסכסוך וזה האות: במשך ל"ה שנות כהונתו בתור רב הקהלה לא היה לו לסדר גטין רק חמש או שש פעמים. כלם ארוקים בחקי התורה ומשמרים שבת כהלכתה.

חבל יהודים רוסיים פנה אל החכם-באשי ר' חיים נחום בבקשה ע"י דפוטציא, לעזרם להתאחז בטורקיא ולהיות נתינים טורקים. הרב הזהירם, שלא יצאו בחפזון מארצם על יסוד שיחות יחידים, בקרוב יבוא דבר כניסת יהודים לטורקיא לפני המיניסטריום, להחליט בו איזו החלטה, ואז יקבלו את היהודים בזרועות פתוחות.

בדבר התאחזות היהודים באה עתה תשועה גדולה. המיניסטר לעניני הפנים פעריד פשא התפטר. הוא היה שונא ישראל במובנו הפשוט. לא רק התנגד לבטול איסור הכניסה לא"י בפירוש והפתקאות האדומות עודן נתנות ליהודים, העולים מן הים. אלא גם בקש להציע לפני סוד מועצת המיניסטריום, לאסור מכירת קרקעות ליהודים בא"י. אמנם לא היה מועיל כלום בהצעתו, כי יתר המיניסטרים יודעים, שאין לטורקיא החפשית למנוע דבר מעם אחד, שאינו אסור לעמים אחרים. המיניסטר החדש לעניני הפנים, טלאט בעי, שהיה סגן נשיא הפרלמנט, נודע כאיש לברלי וידיד היהודים. אבל פעריד פשא איננו היחיד. גם בפרלמנט יש לו חבר שוה לו. הציר אבוזיא

טעופיק היה מן הדפוטציא של הפרלמנט הטורקי בפאריז ובלנדון ושם ראה, כי רוב בעלי הכסף המזומן יהודים הם ולבו מלא קנאה עליהם. אלו היו נוצרים בעלי הכים היה טוב בעיניו. בפרלמנט נתן עצה לציר היהודי מצליח, כי יזהר מפני יהודי אירפה. וגם בכתב הוא כותב שטנה על היהודים. אך מר מצליח לא החשה והשיב לו, כיד חכמתו הטובה עליו, על כל דבריו ועלילותיו. ורוב הצירים עומדים על ימינו.

לא נהאמתה השמועה על אדות מנוי הציר היהודי במועצת הממלכה, עמנואל קאראסו, לנציב מדינת קיליקיא. הוא מאן במשרה הזאת ואיש טורקי נתמנה.

החכם-בשי באדריאנופל ר׳ אברהם צמח התפטר מכהונתו. ראוי לדעת טעם הדבר. שם היה יום השוק בכל שבוע כיום ה בשבת. עתה דרשו יונים וטורקים לקבוע את יום השוק בשבת. שלטון העיר מצא בצדק לנחוץ, לשמוע גם חות דעת היהודים וקרא לחכם-בשי, להגיד רצון עדתו. והרב עני מאד עד כדי לבטל לא רק רצונו, כי-אם גם רצון כל ישראל מפני רצון אחרים וענה ואמר, כי ליהודים אחת היא מתי יקבעו את יום השוק. ויום השוק נקבע בשבת היהודית לשמחת צוררינו. מובן מאליו שהיהודים התמרמרו על ענותו היתרה של רבם ור׳ חיים נחום גזר עליו להתפטר וכן עשה.

החכם בשי ר׳ חיים נחום השיג מכתב מאת אחד הרבנים בניו-יורק, כי מסחר הנערות הולך ומתרבה, והרבה נערות יהודיות גנובות בערמה מובאות בשבי לאמריקה ולטורקיא. הרב פה פנה אל ראש שרי הצבא שפקט פשא בבקשה להשגיח על זה. הוא נעתר לו והעמיד שוטרים לפני בתי הזמה, לחקור ולדרוש על נערות שבויות ולשלחן לחפשי.

החכם בשי שאל את המניסטר לחנוך אם תתן הממשלה בשנה הזאת תמיכה לבתי הספר היהודיים. המניסטר ענה, כי בהקציב הממשלה לא נקצבה עוד התמיכה בשנה הזאה מאין בסף, אבל יש לקוות לשנים הבאות, ולבתי הספר של הממשלה כבר התחילו יהודים לשלוח את בניהם והם לומדים חנם. — נוסד פה ועד תחת יד הרב, להשגיח על בה״ס ובהי ה״ת ולערוך סדר הלמוד.

„העולם" גליון כ״ח פרסם דבות רעות מאת סופרו פה על החכם בשי, כי לקח חבל בסעודת הועד הטירקי „אחדות וקדמה" ביום מלאות שנה לחשמה ורמז גם על עלילת שוא „ואכל מה שאכל", היא קורא לו „רב האליאנס" ועוד. פה התמרמרו על זדון מי שהיה עורך העתון הרשמי, להבזות ברבים איש העומד בראש חצי מיליון יהודים. זהו חסר-נמוס וקלות-דעת. ארגנו של הרב „על טיעמפו" מעיר, כי גם הוא יכול להרים קולו נגד העתונים הרשמים של הציונים ולבזותם בקהל רב. אבל לא יעשה כן, ולא מיראה או מרפיון ידים, כי-אם מתוך רגש אחריות ואחרות ישראל, שהחובה על כל יהודי לשמרה. כדרך כזה לא יעשו העתונים הרשמים נפשות לציונות, כי-אם ירחיקו את העם ממנה. אנו עמלים לעשות שלום בין ספרדים ואשכנזים ובין המפלגות השונות ומאותו המקום שצריך לצאת שלום ואהבה לישראל אל נא יצאי ריב ושטנה! „אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר!

יעקב פרחיה.

מקרוב ומרחוק.

שונות. בעיר קולין בביהם נגלתה פבריקה של שטרות כסף בני עשרים בתר, כמעט כלם הובאו לגליציא, להוציאם פה. סמניהם: ראשי הנשים בהם אינם בהירים ומדויקים, מספריהם כלם שוים, על העבר האשכנזי מספר 1339 ועל העבר האונגרי 043,208. יזהרו אחינו מהם. — הקיסר כבד את המניסטר לעניני החוץ כארון אהרנתל בתאר גראף על נצחונו הגדול בדבר ספוח בוסניא בממלכת אוסטריא והסכסוך עם סרביא ורוסיא. — העיר ניו-יורק תחוג עתה יום מלאת שלש מאות שנה למיום הבנותה. — הצרפתים הולכים ומתנונים, לא רק מספרם הולך ומתמעט, כי-אם גם כחם הולך ומתדלדל. מספר הגברים החלשים שאינם מוכשרים לעבודת הצבא, הולך ומתרבה משנה לשנה. גם מספר החולים במחלת השחפת הולך ורב. — ועד החוקרים, החופרים באדמה, לחפש אחרי חיות קדמוניות, שאין עוד שריד מהם, מצאו שלד חיה ענקית, שיכלה לחיות בין בים ובין ביבשה ונזונה מצמחים, ארכה כ״ב מתר. — לפי דעת הרופא ד״ר פיסינגר האמריקני מחלת הסרטן מקורה, כמקור כל המחלות, בברואים זעירים, בצילים, הנכנסים לגוף ופרים ורבים בו. הם נמצאים גם באילנות וגם בהם יולידו ספחת. ע״כ ינגעו במחלה הזאת לרוב גננים. — בטורקיא מבקשים תחבלות, לבער אחרי הכלבים הרבים, הממלאים את חוצות כל הערים ואין להם בעלים. — במרוקה נתפש הנסיך בוהאמארא, שערער כל ימיו על המלוכה ונלחם עם חיל השולטן. במצות השולטן קצצו את ידו השמאלית ואת רגלו הימנית וטבלו את מקום הפצע בזפת רותח. ליועצו עקרו כל שניו וחתכו את פיו עד אזניו ושברו לחייו. ותחת יד אכזר כזה סובלים מאות אלפי יהודים. — האמריקני וועלמאן בא אל האי שפיצברגן בים הקרח, לפרוח משם בכדורו אל הציר הצפוני, ההכנות נעשו זמן רב ולא יכול לפרוח, כמה נסיונות עלו בתהו עד שפקע הכדור ונואש משברו בשנה הזאת. — בעיר הקטנה קרשמזא אצל סיגט באונגרן נתפש השודד הרביעי משודדי פימע, שהרגו את ראש הבנק ובזזו כספו. שמו מיכאל ספקטור. — בעי שדה אצל סופיא בירת בולגריא נמצא קבר המלך הפולני ולדיסלב השלישי מבית יגילו. אחרי מות הקיסר אלברכט השני נעשה הוא מלך אונגרן ויצא למלחמה על הטורקים בשנת 1444 ונפל חלל בבולגריא ונקבר שם. הפולנים יביאו עתה את עצמותיו לקראקא, לקברו במצודת וואוועל בקברי המלכים. — בעיר גענף בשווייץ התפוצץ בית הספקת גז למאור והרס כל הבתים מסביב, עשרות נפשות אדם נקרעו לגזרים או נרטשו. — בפיטסבורג באמריקה הצפונית גלה הקונסול האוסטרי, כי בבית עבודת עשת הברזל עושקים את הפועלים ועובדים בהם בפרך עד שפועלים רבים מתים בעמלם הרב. הפועלים שובתים עתה בלם ודורשים הטבת מצבם, הפוליציה התערבה ומלחמה קמה ביניהם, פועלים רבים נהרגו. — השביתה הכללית בשבדים בעינה עומדת. הפועלים סובלים רעב ואינם נכנעים עד שיטיבו מצבם. — ספינה ארגנטינית, שהוליכה נשים וילדים לשם שעשעים למונטיבידיה נתקלה בספינה אשכנזית ונטבעה במצולה, כמעט כל הנוסעים ירדו תהומה כשלש מאות נפש.

*

תקון סדרי הקהלות בביהם. נציבות המדינה בביהם שלחה פקודה אל שרי המחוזות, לשמר את החקים האלה בדבר הקהלות היהודיות: א) להזהר במנוי רבנים או ממלאי מקומם בדבר שעור למודם ומומחיותם. ב) אפשר למנות במקום רב ממלא מקומו, אבל רק לזמן מצמצם וברשיון המניסטריום. קהלות שאינן ממנות רב אין להן רשות קהלות והן מסתפחות לקהלות אחרות. ממלא מקום רב אינו רשאי לכהן יותר מששה חדשים, מכאן ואילך על שר המחוז לעשות את המוטל עליו. ג) אם יהיה ריב בין הקהל ובין הרב על שר המחוז להשתדל לעשות שלום ביניהם או לענוש את העובר על התקנות ילדגן על הרב אם הנהגת הקהל עושה לו עולה. ד) הרב יתמנה לזמן ארוך ועל שר המחוז להגן עליו אם ישלחוהו בזדון, למען לא יתחלפו הרבנים הממונים על הנשואים ועל המטריקל לנזק הצבור. ה) שרי המחוזות ישגיחו שיוטב מצב הרבנים ומורי הדת לפי היוקר בזמן הזה ושיובטחו לעת זקנתם, לטול שכר בטלה ע״י חברת פקידים זקנים או מקפת הקהלות. ו) שרי המחוזות יבחנו את תואנות ראשי הקהלות, הנמנעים למנות רבנים, לפי דבריהם, מאפס קנדידטים. על שר המחוז לבדוק את כתבי הבקשה של הקנדידטים, לראות אם אמת הדבר ולהשגיח שלא לפרסם שהקנדידט יהיה פחות מבן ארבעים. — נחוץ היה, שגם הנציבות הגליצית תעשה איזו סדרים בקהלות ותשגיח על קיום החקים ותחדל לשאת פנים לתקיפי הקהלות, הרוצים לדוג במים עכורים.

הגאון ר׳ שמואל סלאנט. מירושלם באה שמועה מעציבה, כי נפטר שם הרב אב״ד לאשכנזים הישיש ר שמואל סלאנט. בן צ״ר שנה היה. בימי נעוריו היה איש חלש מאד עד אשר אסרו עליו הרופאים לצום ביוה״כ כי בנפשו הוא ומיום באו לא״י הבריא עד אשר האריך ימים יותר מכל בני גילו למרות רפיון גופי הקטן והצנום. הוא היה איש צדיק תמים וידו לא היתה מעולם במעל בכסף החלוקה הנגנב. כל הכסף שבא לידו בשביל מוסדות צדקה שונים, נמסר לתעודתו, בלי כל גרעון וע״כ סבל תמיד מחסור. ששים שנה שמש בכתר הרבנות בירושלם וקפח עשרה „חכמי-בשי" של הספרדים בימיו. הוא נחשב בין הדברים יקרי הערך אשר בירושלם וכל מי שבא לא״י, לראות את הראוי להראות לא נמנע מלבקר את הרב הישיש המופלא במראהו ובחכמתו ובענותו ובצדקתו. אפשר שענותו היתה יותר מדי. אלו היה יודע את עצמו ועומד על דעתו, דעת תורתו לא היו הרמאים, העושים עשר בגזלת עניים, מרימים ראש כל כך. אבל הלא יליד הגיטו היה.

הזהרה לעולים לא״י. הבא לפלשתינה בלי תעודת מסע נענש בקנס לירא טורקית (כ״ג כתרים) או במאסר עשרים יום.

היהודים במקומות התרופה ברוסיא. כידוע נעתר הצאר לבקשת האכרים אשר במקומות התרופה, שהתאוננו על הנציבים, האוסרים ליהודים לבקר מקומות התרופה בקאוקז, כי בזה יאבדו פרנסתם. הצאר בעצמו התיר ליהודים לבקר את מקומות התרופה בקאוקז, פן יוציאו היהודים את כספם למקומות תרופה כחוץ לארץ. ובכל זאת אין יהודים במקומות ההם בקאוקז, כי שרי המקומות והפוליציא מחמירים כל כך בדיני התעודות עד שאי אפשר ליהודי לבא שמה, למרות רשיון הצאר עצמו ולזאת יקראו המאות השחורות „שלטון יחיד".

„שומרי אמונים". בפלך וויטעבסק ברוסיא הלבנה ישנם שלשה כפרים יהודיים: שוליאטינה, פיזעווא ובובני, שיושביהם יהודים, שהושיבם שמה הצאר ניקולאי הראשון, לעבוד את האדמה. אבל היהודים אינם עובדים את האדמה, יש מהם שכבר מכרו אבותיהם את אדמתם, לעסוק במסחר וגם אלה שיש להם עוד אדמה מחכירים אותה לאכרים והם עוסקים בתגרנות. ולפי שאין מקום בכפרים לתגרנים רבים נעשו בעלי האדמה לשומרי אמונים, לחרדים על החקים הקרושים והלשינו על אחיהם שאין להם אדמה, כי אין להם רשות לשבת בכפרים, כי אין להם אדמה.

גלות אמריקה. בחצי השנה האחרונה נכנסו גולים יהודים לארצות הברית באמריקה 57551, באחת עשרה השנים האחרונות נכנסו שמה 990182 יהודים. — גזירת הגולים לא בטלה עוד, אע״פ שהיא סותרה את החוק. אלפי גולים יושבים צפופים בשבי על האי עלים, שנעצרו שמה, לדין עליהם אם להעלותם או להחזירם. הדחק וקלקול האויר נוראים שם עד כדי להחלות.

גלות רומניא. שר העיר וראש האזרחים ביאסי מצאו, כי סבת היקרות הגדולה, השולטת עתה גם ברומניא הם הסוחרים היהודים הקטנים, הקונים יבול האכרים ופרי בהמתם, למכרם לאחדים לבני העיר. מיד גזרו על האכרים, שלא למכור שום דבר לסוחרים יהודים רק לנשי העיר בלי אמצעי. בגזרה החדשה הזאת נכרתה פרנסת מאות משפחות בקהלה הזאת.

פרופסור גומפלוביטש. בגראץ אבדו עצמם לדעת הפרופסור לודוויג גומפלוביטש ואשתו. הסבה היא מחלות קשות. שלא יכלו להרפא. גומפלוביטש היה חוקר סוציאלוגי. סולל מסלה בחכמת הסוציאלוגיה, בסדר התפתחות העמים, הגזעים והמדינות ושיטתו נתקבלה בכל העמים בתור יסוד החכמה הזאת. שמו לא ישכח לעולם ובין מורי הדרך ומגלי תעלומות חכמה יבריק זכרו כאחד הגדולים בכל הדורות. העתונים בכל הלשונות הקדישו מאמרים גדולים לכבוד חכם העולם הזה, השייך לכל האנושות, וכלם נתנו כבוד והדר ללאום הפולני, שממנו יצא החוקר והפולנים מתגאים ומתהדרים — בנוצות זרות, כי לודוויג גומפלוביטש היה יהודי קראקאי מן הגיטו הקאזימירזי. אביו אברהם גומפלוביטש יסד את ביהכ״נ לנאורים בקראקא וחנך את בנו להתבוללות, אבל לא התכייש במולדתו, כי כתב כמה מפעלים מדעיים

ע"ד היהודים ורק כדי להשיג משרת פרופסור המיר דתו, באשמת החנוך הרע והחרות המזויפת באוסטריא. בנו ד"ר וולדיסלב גומפלוביטש הוא פרופסור בשווייץ. בן ע"א שנה היה.

יהודים בממשלת צרפת. ראש המניסטריום החדש בצרפת ב ר י א ן מנה יהודים אחדים בראש מחלקות חשובות בכל המניסטריות.

חוק שביתת יום א' באנגליא. המניסטר לעניני הפנים גלדסטון באנגליא הכנים בפרלמנט חוק חדש ע"ד זמן העבודה במסחר ובו נקבעו גם דיני יום א'. ע"פ החוק החדש מותר ליהודים השובתים בשבת לפתוח חנויותיהם ביום א' עד שעה ב' אחה"צ. אך זה רק ברבעי היהודים, יהודים בין נוצרים צריכים לשבות עמהם. בזה נראה נטיה לצדק, אבל המניסטר נתן דבריו לשעורים. אם אין ליהודים לשבות רק יום אחד מדוע עליו לסגור חנותו אחה"צ ? מדוע עליו לשבות כל היום ברחובות אשר מחוץ לגיטו ?

שנוי לטובה ברוסיא ? בחוג הפוליטיקנים באנגליא סובבת שמועה, כי בפגישת הצאר עם מלך אנגליא בקובם נדברו גם על צרת היהודים ברוסיא. ויש מתפארים לדעת, כי בקרוב תפתר ברוסיא שאלת היהודים לטובה. בכל זרות הדבר קרוב להאמין, שמלך אנגליא, שלפני בקור הצאר בארצו בקר את כל בני רותשילד וגם יהודים אחרים קרובים אליו, לא נמנע להעיר למוסר את בן גיסתו על החמס הנעשה ליהודים בארצו. אבל בסוכן לא נעשתה שם כל החלטה.

סוחרי נפשות. בטשרנוביץ השיגה יד הפוליציא לתפוש שני סוחרי, נערות, לבשתנו יהודים, מרדכי חרודיל ואברהם שפירא, שהביאו נערות פולניות לבית מלונם להוליכן לבתי זמה בחו"ל. הם היו רגילים לבקר את כל ארצות המזרח לצודד נפשות תמימות כאלה. עם נערות יהודיות היו נוהגים לקדשן בחפה וקדושין ולהוליכן בתור נשיהם לאמריקה ולהניחן בבתי זונות ולהעלם.

יורד לאמנות חברו. כי נשחת מוסר היהודים בפולן מתוך מלחמתם הקשה על לחמם, זה דבר ידוע לכל ומליץ טוב יוכל להמליץ עליהם, כי כל מעשיהם הרעים בדברים שבין אדם לחברו הם באונס. אבל אדם הקורא לעצמו „רבי" ו„מורה מורנו" וגם „הרב הצדיק" ומתימר גם להגין בזכותו על אחרים ומקבל כסף בשכר תפלתו על אחרים — אם בן אדם כזה עובר על מצות שבין אדם לחברו בשכר ורוצה לכסות על תועבותיו בצדקתו ובגזדתו האוטוריטטית, זהו מעשה סדום ממש. עד מדרגה כזאת לא ירדנו עד כה. מעשה כזה היה בסנדץ החדשה, עיר אשר מספר ענייה מספר רכיה. משה האלצער החזיק שם טרפיק כמה שנים ששכרה מנכרית ושכנו ה„חסיד" חיים דוד ווערנער נתן עיניו בה לקפח פרנסתו והסית בו את הערלית בעלת הטרפיק לשכור אצלו חנות והטרפיק תהיה בשותפות. החנות הזאת היתה שכורה מיהודי אחר וקשה היה לפנותה אבל ה„רבי" מגליסקא עזר את חסידו בכל. התיר לו לירד לאמנות חברו אע"פ שגמרא מפורשת היא „ואת אשת רעהו לא טמא זה היורד לאמנות חברו" (סנהדרין פ"א) ודין עני המהפך בחררה הוא הלכה פסוקה בכל הפוסקים, אבל רבי ששערי שמים פתוחים לפניו יכול לבטל את התורה. וגם איים על שוכר החנות למהר לפנותה ואם ימרה פיו יהיה לו „סוף שחור". וכאשר התאונן בעל הטרפיק על התועבה, ענה, כי יש לו בן משכיל, ע"כ מצוה לקפח פרנסתו. ולזה קוראים בזה"ז צדקות.

אספת רבנים בהומבורג. במקום התרופה הומבורג אצל פפד"מ התועדו רבנים מארצות אחדות, מרוסיא. מאונגרן ומאשכנז. תכלית הועידה היא להועץ ע"ד ירידת היהדות ובטול התורה בין בני הנעורים ביחוד ברוסיא.

מכור הברזל. בקוסטובוב. פלך שטרניגוב, דר יהודי. פתאום השיג הודעה מן הפוליציא, כי אין לו זכות הישיבה פה ועליו לצאת מן המקום עד כ"ד שעה. מאין עצה שלח את אשתו אל אביה והוא המיר דתו והישיבה במקום הותרה לו מיד וקרא לאשתו לשוב. בבוא אשתו ושמעה את אשר עשה קצפה עליו ולא חפצה לדור עמו. המומר נכנס לחדר השני ושלח יד בנפשו.

מעלת התורה. יהודה ליב, ישכר בער'ס, בקש מאת השדכן, להמציא חתן הגון לבתו, אבל רק לומד תורה. „למה לך לומד תורה, תמה השדכן, הלא אינך מגדולי החסידים כלל ?" — „שוטה, ענה יהודה ליב, וכי איזה חתן אתן לבתו ? חיט ישליך לראשה את המספרים, נגר — את הקרדום, סוחר — את האמה". — השדכן „ומה תעשה אם הלמדן ישליך עליה את הגמרא ?" — יהודה ליב. „המשוגע אתה ? איזה למדן נוטל גמרא לידו אחרי חתונתו" ?

משדה הספרות והמדעים.

אקדמיה יבנאית חדשה.

מאת ד"ר יעקב יצחק נימרובר הרב ביאסי.

(נשלח ביד מבש"ן).

א.

בשנת 1902 הדפסתי מאמר בשם הזה לבאר, כי נחוץ ליסד אקדמיה, אשר תהיה מרכז רוחני ליהדות. הרעיון הזה, אשר הבעתי אותו בגרמנית, אך בעתון דומני, לא נפוץ בקהל למדי. בכל זאת דברו על הצעתי אנשי שם כפרופסור לצרום, מכס נרדאו וה. מ. כהן. אף כי רחוק הדבר בעיניהם ויש אשר לא חשבו ממנו גם בקרת, אשר רוח חתולים מרחפת עליה (מ. א. קלוזנר), בכל זאת הנני מאמין, כי רעיון אקדמיה יבנאית איננו רעיון רוח, אשר לא יוכל לצאת לאור. אמנם כי בצוק העתים האלה לא עת רצון היא ליסוד מוסד תרבותי, אשר לא היה כמהו בדורותינו. ואולם התפתחות עם ישראל בשנים האחרונות הטתה את לבבי להאמין, כי האנשים אשר להם המשפט עוד יבירו וידעו, לטובת עתידותינו, כי אמנם אקדמיה יהודית מרכזית, אשר דרך חדשה לה, יכול תוכל להוסד וכי גם נחוץ הדבר לנו. יהי אשר יהיה, טוב בעיני לשום דעותי בענין הזה גם לפני הקוראים עברית.

ותחת אשר לפני שבע שנים בארתי בתוים בוללים מדוע עלינו ליסד אקדמיה יבנאית חדשה ואיך נעשה את הדבר הזה, נדבר בפעם הזאת על חמשה דברים:

א) אקדמיה יהודית מרכזית בתוצאות התפתחותנו באשר לתרבות, לחיי החברה והמדינה; ב) על יסוד היהדות הכללית היבנאית; ג) לשום דרך אחד בתרבות לכל היהודים ולכל תקופות דברי הימים אשר לעם ישראל; ד) הסתדרות לפי צרכי ההוה, מסודת העבר והתקוה לעתיד; ה) האקדמיה תוסר ביד אנשים באי-כח כל ההסתדריות הגדולות אשר לעם ישראל.

***

אקדמיה יהודית מרכזית כתוצאות התפתחותנו באשר לתרבות, לחיי החברה והמדינה. תרבות ישראל עלתה מעלה במאת השנים האחרונות. הלשון העבריה, אשר ימים רבים חיתה רק בבתי הכנסת ובבתי המדרש, בארבע אמות של הלכה וחכמה, היתה לשפה, אשר הליכות עולם לה, כי יצאה למרחב מן הקדש אל החל ותהי באחת השפות החדשות המתהלכות בין החיים. המבטא היהודי-הגרמני עלה למדרגת ספרות, אשר יש בה דברי חפץ. זכרונות עם ישראל היו לדברי ימי היהודים והיהדות. ספרותנו גדלה ותעשר בספרים נכבדים הכתובים עברית ובלשון עם ועם. תורת ישראל היתה לחכמת ישראל ותולד ספרים, אשר יהיו ראשית לתקופה חדשה וחכמים גדולים אנשי שם. בבתי הכנסת נשמעו דרשות המתאימות לרוח ההגדה הקדמוניה ולחקי חכמת הדבור. בבתי הספר ישקו את צעירי בני ישראל ממעיני חכמת אבות, עפ"י דרכי הלקח והחנוך החדשים. בתי המדרש לרבנים אשר בברסלאו, בברלין, בפסט, בווינה, בפריז, בלונדון, בסינסינטי, בנוי-ירק, בקנסטנטינפל, בפלורנץ, באמשטרדם ועוד, הם אוניברזיטות עבריות במובן מוגבל. באמריקה ובאשכנז נוסדו חברות לחכמת ישראל, התכוננו בתי-ספרים (ביבליותיקות) גדולים, ובוינה ובדנציג ועוד נמצאים בתי-נכאת (מוזיות) עברים. אחרי האנציקלופדיה אשר להמבורגר יצאה האנציקלופדיה הגדולה בניו-ירק. דעת חיי היהודים היתה דבר חפץ לרבים, באשר יוכיח הספר אשר עשה קהוט על אדות אנשי השם בישראל. סוף דבר, תרבות ישראל צעדה צעדים רבים ונכבדים לפנים. נקל להבין, כי גם המון ספרי-אליל עלו וצמחו כה וכה, אך בכלל נעשו פעלים רבים, יקרים וגם נזרע הזרע לפעלים גדולים ונכבדים מהמה, עד כי לנו המשפט לקוות להור הזהב, כי יבא לתרבותנו.

הנה יש לנו גמנזיה עברית בארץ ישראל, בית ספר בללי, אשר שפת הלקח בו עברית, הוא תוצאות התפתחות הלשון העברית, תולדות תחית העם היהודי. בית-הספרים הלאומי אשר בירושלים, מצבת פעלת האדם החרוץ ד"ר יוסף חזנוביץ, עומד לפנינו לשמחת נפשנו. הלב החם אשר לפרופיסור שפירא הוליד רעיון אוניברזיטה עברית; באמריקה ידברו על אוניברזיתה יהודית ומרטין בובר חושב, כצדק, כי גם היהודים אשר באירפה יובלו לבונן מוסד כזה. הננו עושים איפוא עתה עוד צעד אחד לפנים ושואלים ודורשים ביסוד אקדמיה יהודית. הד"ר זינגר אשר בניו-ירק והסופר העברי ראובן ברינין היו גם הם לפה למוסד בזה. לדעתי אין אלה חלומות חכמים וסופרים, כי אם הד קול משאלות נפש העם, הדורשת בחזקה לרגל התפתחותו לברוא מרכז רוחני, מוסד גבוה, אשר יוכל לאחד תחת דגלו את כל עם ישראל. כבל אשר שם רבן יוחנן בן זכאי בעת חרבן המקדש והלאום את בית המדרש אשר ביבנה עליון על כל הבתים למינו, מרכז לעם היהודים, כן עלינו לכונן גם אנחנו „יבנה חדשה-ישנה". באשר חזו ליבניץ והומבלד מראש את ערך האקדמיה והאו-ניברזיתה לחזוק הרוח הגרמני או הפרוסי, כן עלינו לחזות מראש, כי יגדל מאד ערך המוסד אשר יהיה כעמוד התוך לתרבות ישראל וכי תוצאותיו תהיינה נכבדות מאין כמוהן.

ידעתי גם את העבר השני אשר למטבע, יודע אני, כי באשכנז, ארץ המולדת לחכמת ישראל, רבה מאד הכערות בכל אשר ליהודים וליהדות. באמריקה, ששם מצא לו הזרגון ארץ רחבת ידים, רבים, רבים מאד רחקו ממקור תרבות ישראל. אך הן בכל אלה היה היה עם ישראל כלו בעת החדשה לפנים ולא לאחור, ועוד לנו אך לכונן מוסד, אשר יסיר את הצללים הנראים על דרך התפתחותנו וגם הדבר אשר הסתעף עם ישראל ואשר נפלג לפלגות בחיי החברה ובחיי המדינה, הוא הוא ימריצנו למצא נקודה, אשר בה יתחבר כלו להיות לעם אחד.

אנחנו מברכים את ידידנו מר מרדכי מאיר באנעס לארוסו. מז"ט להוריו.
אלטער גאלד, משה פאייווילינג — קומרנא.

ברגשי גיל וחדוה אברך את אחי מר מרדכי מאיר באנעס מקומרנא לארוסו עם מ' יעטי בלייא במז"ט. אברהם באנעס — קומרנא.

ברגשי ירירות הננו מברבים את מר אברהם יהושע זיסמאן מברנוב לארוסו עם מ' שרה פעפער מברנוב במז"ט.
ישראל קעסטין, אייזיק ענגלארד הצעיר.

במז"ט הנני מברך את אחי מר משה קוהל לארוסו עם מ' רבקה בה הג' מי"ה ראובן האנלר. מז"ט להוריו. שמואל קוהל — מושציסקה.

ברגשי אהבה וגיל אביע במז"ט לידירי מר יעקב פאליק ממעלעץ לחתונתו עם מ' נעכה פאליק מזאסוב. אלימלך בירנבוים — ניסקא.

ברגשי גיל הננו מביעים במז"ט לידירנו מר משה דאטשנער מטרנוב ולמר יונה פיינענבוים מרופטשיץ לחתונהם.
שלום מאיר שייער ורעיתו — קאמיניץ.

ברגשי גיל ואהבה הננו מברכים את רענו מר יעקב בלעך מלימאנוב לארוסו עם מ' שרה נוסבוים ממיעלעץ. יעקב אלימלך צלנר — לימאנוב.

אברך את ש"ב מר רפאל היטנער מרארימישל דבתי לחתונתו את מר ריזל וואהל מדזיקוב ואת הוריו במז"ט מעמק לבי. פינחס באלזאס — דמברובא.

ארשת שפתנו לא נמנע מהביע במז"ט לרענו הנכבד מר ברוך באקאן כסארזינא לחתונתו. מז"ט להוריו. צוגהאפט וקארפף.

מקרב ולב עמוק אביע בחבה במז"ט לש"ב מר בנימן גריפל מפה לחתונתו עם מ' קראץ מסינט.
יוסף אביש — נדבורנא.

מעמק לבנו הננו מברבים במז"ט את ידידנו מר בנימן גריפל ליום כלולתו.
שמלקא נגלר ורעיתו — סטניסלב.

ממעמקי לבבנו הננו מברבים את גיסנו מר וואלף פעפער לארוס בתו מ' שרה עם מר אברהם זיסמאן מפה במז"ט. אפרים שעפס — רוזוואדוב.

מז"ט לידידי מר אברהם יהושע זיסמאן לארוסו.
אליהו בראנער.

ברגשי גיל וששון אביעה במז"ט מחדרי לבי למר אפרים שעפס מרוזווארוב במז"ט לחתונתו עם דודתי מ' הנא פרירא ענד מפה.
שמואל פעפער — ברנוב.

הבענה שפתי במז"ט למר אפרים שעפס לחתונתו. אברהם יהושע זוסמאן—ברנוב.

במז"ט לאחותי היקרה מרת הינדה גאלדבערג מיאראסלאוו לארוסה עם מר יוסף קליינמאן מברין.
ליבוש גאלרבערג ורעיתו.

הנני מברך במז"ט את אחותי היקרה מ' מרים לארוסה עם מ' יוסף צימרמאן מקראקוביץ.
מרדכי רויך — זאלין.

כתבתי מהיום ואילך:
Zwi Scharfstein, Tarnów, Neuegasse Nr. 12.

הוצאת „השרון", פשמישל.

חרשה בספרות החנוכית.
„ש פ ת נ ו"

ספר למוד השפה העברית עפ"י השטה הטבעית. עם תמונות וציורים. מאת רפאל סופרמן וצבי שרפשטין. חלק ראשון.—(לשנת הלמוד הראשונה).

אלפא־ביתא ומקראה

מחירו כתר ועשרים הלר. פורטא 5 הלר. — „שפתנו" הנהו עפ"י סדורו המצוין, הדרגתו הנכונה, תכנו המענין והמועיל והדורו החיצוני — האלפון המשוכלל היחידי, העולה על כל הקודמים. פרוספקט מפורט ישלה לכל דורש. המכירה הראשית נמסרה אל:

Amkraut & Freund, Przemyśl (Galizien).

נמצא להמבר גם בבל בתי מסחר הספרים. מורים ווערים יקבלו הנחה.

מי לא יחפוץ לדעת

האמת ע"ד גורל עשרת השבטים, סיד הסמבטיון, מהותו ומקומו, סוד „הרי החשך", חידת „בני משה", „היהודים האדומים" וטעמי כל ההגדות הנפלאות, שההוו בבל הזמנים בקרבנו בענינים האלה ומקירן ופתרינן? מי לא ישתוקק לדעת את האמת ע"ד ספורי האנשים הנפלאים אלדר הרני, דיד הראובני ושאר המבשרים המהבילים הרבים מכל הזמנים? מי לא יתאוה לדעת את האמת ע"ד התהוות התניעה המשיחית של שבתי צבי וכל הבא בגללה? מי לא יחשוק לדעת את האמת ע"ד העמים השונים, שיאמרו עליהם, בי הם צאצאי עשרת השבטים? כל אלה מתבארים בחקירה מדעית חפשית ע"פ מקורות נאמנים בספר

חידות ההגדות הנפלאות ע"ד עשרת השבטים

הנמבר ע"י „המצפה" בשני כתרים.

טאפעל טרויבען.

זיסע פרישע בעסטע סארטען 5 קילא קארב ליפערט אום K. 2.50 נאבנאהמע.

Klein Mór Solt-Vadkert
(Ungarn).

ISIDOR KRIEGER
Friedland bei Mistek (Mähren)
פערזענדעט פוהרמאנס- אונד פיאקער-פייטשען אוים פרימא קערן-לעדער גע-שניטטען צו ביללינגסטען פרייזען. פערזאנד פער נאכנאהמע.

אהבבד להודיע בשעת בת רבים, כי כוננהי

בקראקא, בהרהוב: Krakowska 37

מלבר ביה-מסחרי שבקאשוי

בית־מסחר ספרים גדול

מכל מיני ספרים והיותר חדשים בשפת עבר, זרגון וספרים אשכנזים במקצוע היהרות.

ביסור ביה-מסחרי זה נהנה לי האפשרות למלאות חפצי קוני הפונים אלי, במדה יותר גדולה מאשר עד עתה.

אגב אודיע, כי מלבד קטלוג שלי נו' 2, הוצאתי לאור בתהלת החרף קטלוג חדש מבל מיני ספרים חדשים בשפת עבר וזרגון וגם רשימה ספרי דרוש, מוסר הלבה ופלפול וכל מיני ספרי רומי"ל.

הספרים הנזמנים נשלחים בדיוק ובזריזות!

בהתי הודה לבל קוני, אשר פנו אלי עד היום לקאשוי, אבקש שיואילו לכברני גם על מקומי החדש, לפנות אלי בהזמנותיהם ואתאמץ למלאות חפצם עצהיו"ט.

ברגשי כבוד

L. Fortgang, Krakau.

ליום הכפורים. ליום הכפורים.

נרות יו"כ של שיכט

נעשים מן החמר היותר טוב ורק המה ממלאים דרישות הקונים. זמן דליקתם ארוך מזמן כל הנרות, כמו שמעידים כל אלה שבחנום. בנרות שיכט אין החסרון הרגיל, להתעקם בחום ביהכ"נ, במו שיקרה לרוב והמביא הכל בסכנה ובחרדה וגורם בטול התפלה. נרות שיכט עומדים ישרים וזקופים עד התם. לכן יש לדרוש בחנות רק נרות של

Georg Schicht A. G. Aussig a. E.

לעזעז אונד מערקעז!

ווער זיינער טאכטער איינע **מיטגיפט** לייבט בעשאפפען וויל טרעטע דעם:

Wohlfahrtsvereine zur Heiratsausstattung jüdischer Mädchen in Tarnow

בייא. געגען קליינע מיטגליערסקאסטען קאן ער 1500 ביז 2500 קראנען אונד מעהר, יע נאך פערמעהרונג דער מיטגליעדערצאהל, בעקאממען.

אויסקונפט מינדליך עוועגט. שריפטליך געגען איינזענדונג איינער רעטורקארטע, אין דער פערא‍יינסקאנצלייא פאן 12--10 טעגליך (אים הויזע דעם ה' יחזקאל פלוהר).

Newyorker Germania

LEBENSVERSICHERUNGSGESELLSCHAFT.

Versicherungsstand am Schlusse des Jahres 1905		K. 539,686 228.—
Stand der Activa laut Bilanz Ende 1905		„ 176,528.370.—
Einkünfte von Assekururanz Prämien und Zinsen 1905		„ 30,748,986.—
Ueberschuss vom Jahresumsatz	K. 2,215.336.—	„ 13,934.003.—
Reserven v. früheren Jahren für Dividende	„ 11,718.647.—	

Folgende **Vorteile** bietet die **Newyorker Germania** ihren Versicherten:

1) Sie gewährt die ersten Dividenden schon nach Ablauf des ersten Jahres; 2) die Polizzen behalten ihren Wert nach 3 Jahreu der Ausstellung sogar wenn die Versicherten durch Selbstmord oder Duell starben, und auch in Fällen, in welchen der Antrag objectiv talsche Deklaration enthält; 3) Reisen um die ganze Erdkugel unterltegen keinen besonderen Prämien; 4) ebenso brauchen im Kriegsfalle die zu den Waffen Berufenen keine besonderen Prämien zu zahlen; 5) nach 3-jährıger Versicherung kann der Versicherte, bei Einstellung weiterer Entrichtung der Prämien, über die Polizze trei verfügen, gemäss der ın der Polizze ersichtlichen Instruktion.

General-Agentur für Westgalizien

Sigmund Gleitzmann, Krakau

Jasnagasse 5.

Agenten unter günstigen Bedingungen gesucht.

וועלכע פריידע אונד וועלכען שטאָלץ עמפפינדעט דיא הויזפרויא ביים אנבליק איהרער בלאנקען אפפעטיטליך ריינען קיכע! אונד וויא שנעלל איזט אלעס גערייניגט, דיא וועשע וויא דאס גאנצע הויז! איין צויבער דער בעהאגליכקייט אונד פריידע בעהערשט איהר היים. מיט

שיכט־זייפע

איזט דאס לייכט צו ערדייכען!

כח דהתרא עדיף!

כל החפץ לגלח הזקן בהתר ולא באסור יקנה ממני את אבק־הגלוח החדש

EXCELLENT

בשמו כן הוא, טיב ויפה וריחו נעים ומועיל לגלוח הזקן ברגעים אחדים עצהיו"ט. הירא דבר ה' יוצא בזה ידי חובת המקום וי"ח הבריות. מחיר תבה אחת כתר וחצי. שוי תבות שני כתרים וחצי. ע"י נאכנאהמע לא ישולח. כהוכתי עתה.

MOSES KATZ

Jaffa, Palästina, Poste restante.

לפנים היה מושבי בלנדרון.

מאַטיעס־פּאַסט־הערינגע

איך אָפּפּעריערע

נייע פּאסט־קאָללע צירקא 30 שטיק א 4 כר. פראנקא יעדע שטאציאן.

$^{1}/_{4}$ טאננע 22 קראנען, $^{1}/_{8}$ טאננע 12 קראנען אב קראקא.

Leopold Bertel, Krakau.

ביי פערלאנג פרייזקוראנט גראטיס.

כשרה רעסטויראציאן אונד האטעל

אימפעריאל

אין סטריא

דעם **דוד האבער** וויז א וויז דעם **באהנהאף** איזט ניי איינגעריכטעט נאך ערפארדערנים דער צייט מיט אללעם קאָמפאָרט, זויבער, נעט, מיט אלע בעקוועמליכקייטען.

בעסטעס איינקעהרהויז פיר יודישע סוחרים און רייזענדע.

ביללינע פרייזע. **ביללינע פרייזע.**

לאָהנענדער ארטיקעל

פערוועדבאר פיר הויזהאלט, קאָנדיטאָרייען ליקאָר-ערצייגער עטצ. פיינסטער אונד ביל-ליגסטער ערזאטץ פיר וואנילע.

ערצייגט פאָן דער Fahlberg Vanilin.

SACCHARIN-FABRIK A.-G.

vormals Fahlberg, List Co.

הויפט-דעפאָה פיר אינ- אונד אויסלאנד:

Manó Markovits, Budapest.

XII., Sip-ntcza 17.

פערטרעטער געזוכט.

כשרה זעלכווארען־פאבריק

A. Finkelstein, Lemberg, Gołuchowskipl. 2

ליעפערט אלע סארטען זעלכווארען, בעסטע כשרה דעליקאטעסע. די פאבריק איזט מיט דען מאדערנסטען בעהעלפען איינגעריכטעט, ווי עלעקטרישע קראפט א. ז. וו.

אונד ערצייגט **נור פרימא־ווארע**

בהכשר הרה"ג ר' משה באב"ד האב"ד פה.

כשר גענזע שמאלץ כשר

געקאָכטעס

אונד **קוה־בוטטער טעגליך פרישע**

פערזענדעט

Juda Zins, Husiatyn (Galiz.)

פרייזע אונד הכשרים מהרבנים הגאונים מבעדזאן מפרעמיסלא ומסטריא שליט"א זענדע אויף פערלאנגען.

בימ"ד הרבנים בווין.

שנת הלמוד החדשה מתחלה ביום ה' בשבת 14 אקטובר; 1909/10 בחינת הכניסה, אשר רק אלה שהודיעו מקודם יגשו אליה, תהיה ביום ה' 14 וביום ו' 15 אקטובר. הקריאות ההחלנה ביום א' 17 אקטובר.

הרקטור

Prof. Dr. A. Schwarz.

האטעל ורעסטויראציאן כשר

לבע"ב יהודים של

שלום אהרן ראזענטאל

בלבוב, רחוב רזעניצקא 13.

טעלעפאן נו' 1314.

Cur- u. Tafeltrauben

פיינסטע עדעלסארטינע, גראָססבעעריג, זיסס, טעגליך פריש פאָם שטאָק 5 קג. 3 קראָנען.

L. ALTNEU, VERSECZ 15 (Ungarn).

אתרוגים.

הנה זה לי ארבעים שנה בקרוב, אשר אני עוסק במסחר האתרוגים ועל אמונתי ותום דרכי יעידון ויגידון עלי כל הבאים אתי בברית המסחר מאז ועד היום, והנני עומד הכן גם בשנה זו לשרת את כל הקונים, אשר יהנו ידם אלי במסחר האתרוגים עצהיו"ט, הן כהאָרט והן בדעטאייל, והן ע"פ קאָמיסיאָן, ותקותי חזקה כי תפיקו ממני רצון בכל הענינים, הן בטיב הסחורה והן במקחים, הן באתרוני פארגה והן באתרוני ארץ ישראל ובלולבין ירוקים נעניעזער, בורדינגער ואלקסנדריער והדסים ירוקים משולשים. אדרעסא:

Markus Silberstein, Triest.

Salomon Silberstein, Krakau.

Obsthandlung.

תורה עם דרך ארץ

בית הספר הראשון בכל הממלכה, אשר בו ירכשו להם בני יהודים תורה וחנוך יהודי גמור ביחד עם מדעי בה"ס הכללים. אשרי האיש, שיוכל לשלוח את בנו אל

הגימנזיום העברי

אשר באונגאריש בראד תחת הנהגת הרב הגאון ד"ר מאיר יונג. שם ילמדו התלמידים: כל עניני הלמוד של גמנזיום וגם תורה, נ"ך, דקדוק, ש"ס ומפרשים, ויחנכו בדרך התורה וי"ש. תלמידים מגליציא ילמדו פה גם פולנית ועליהם להתחנך במחלקת ההכנה פה בשפת אשכנז. מחיר הלמוד, המעון ומזונות כשרים מחמשים כתר לחדש ולמעלה.

Rabbiner Dr. M. Jung

Ung.-Brod (Mähren).

Wyd.: Naftali Hof. S. M. Lazer.
Odpowiedzialny Redaktor: S. M. Lazer.
Drukiem S. L. Deutschera w Podgórzu

מכתבי הוראה

ל"ב מכתבי הוראתי, הכוללים בקרבם חלק הגון מן הספרות בשיר ובפרוזה ואת כל הדקדוק מתחלתו ועד סופו עם חנוכים רבים מאד בכתיבה, מאפשרים לכל אחד לסגל לו בזמן קצר את השפה העברית על בוריה, לכתב ולדבר בה כבשפת מולדת.

פרוספקט מפורט חנם.

הדורש פרוספקט ומשלם 25 הלר במרקאות יקבל גם את הספר „תמונות ותפוסים המכיל שלשים ספורים וציורים, מחיי היהודים בגליציא.

מכתב לדוגמא כתר אחד.

שבח וואלקאווסקי, **פאסטפאך נו' 119** Krakau,